department's development stages, noting that its foundation in 2004 was driven by the urgent need to train experts with systematic psychological knowledge about children with developmental disorders—those who understand their difficulties and the specific nature of their education and daily life. In response to current challenges, the department has been continuously updating and expanding its curricula, academic programs, practical training content, and the topics of course and qualification papers. Methodological guidelines are being developed, and research findings by both faculty and students are published regularly. It is emphasized that the department actively builds a network of scientific and methodological cooperation with institutions of special preschool and school education, healthcare facilities, and social rehabilitation centers. This collaboration provides expert support for professionals working in those institutions and creates conditions for the practical training of future special and clinical psychologists. Over the past two decades, the department's academic staff has ensured a balanced integration of psychological, pedagogical, and clinical knowledge and skills, which contribute to the development of key professional competencies in special and clinical psychology. Today, the department offers professional training in the C4 Psychology field through the following programs: 1. Psychology (Special, Clinical) – first (bachelor's) level of higher education (full-time and part-time); 2. Psychological Support of Developmental Processes – second (master's) level (part-time, for those with higher education in another field); 3. Clinical Psychology – second (master's) level (full-time and part-time).

Keywords: psychology, special psychology, clinical psychology, Department of Special Psychology and Medicine, inclusion, inclusive education.

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.32
УДК 376.5.013.41:37.064.1-056.24

К.Сабадаш
ksabadash15@gmail.com
https://orcid.org/0009-0004-6407-8293

ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ

В статті розглядається питання розробки та впровадження авторської програми підготовки вчителів які працюють в інклюзивній освіті. Українські вчені визначають інклюзивну освіту однією з ключових сучасних тенденцій розвитку освітнього процесу, спрямованою на забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей. Вона базується на принципах недискримінації, адаптації освітнього процесу до індивідуальних потреб учнів та створення сприятливого середовища для їхньої соціалізації. Спільне навчання учнів із нормотиповим розвитком і дітей із особливими освітніми потребами набуває в сучасному світі надзвичайно важливого значення для удосконалення та розвитку освіти в дошкільних та шкільних установах.

Ключові слова: інклюзивна форма освіти, програма удосконалення, діти із особливими освітніми потребами.

Постановка проблеми. Авторка наголошує, що важливу роль у впровадженні інклюзивної освіти відіграє підготовка педагогів. Вони повинні володіти не лише методиками викладання для дітей з ООП, а й вмінням налагоджувати ефективну комунікацію з батьками та залучати їх до навчального процесу. Це забезпечує більш гармонійний розвиток дитини та сприяє її інтеграції у колектив однолітків. Важливим аспектом є також психологічна підтримка учнів, які можуть стикатися з труднощами адаптації, а також розвиток у них емоційного інтелекту та соціальних навичок (Д. Шульженко, 2006).

Аналіз досліджень і публікацій. Шульженко Д. І. у своїх роботах звертає увагу на те, що інклюзивна освіта передбачає не лише зміни в підходах до навчання, але й реформування освітньої системи в цілому. Це включає розробку нових навчальних програм, підготовку педагогічного складу, забезпечення відповідної матеріально-технічної бази та впровадження гнучких методів оцінювання знань учнів. Особливо важливо враховувати психологічний комфорт дітей, оскільки інклюзивне навчання має на меті не лише академічний розвиток, а й соціалізацію дитини, її особистісне зростання та формування впевненості у власних силах (Д. Шульженко, 2006).

Таким чином, інклюзивна освіта, за визначенням Шульженко Д. І., є не лише способом навчання, а й комплексним процесом створення рівних можливостей для всіх дітей. Її ефективність залежить від якісної підготовки педагогів, залучення батьків, адаптації навчальних програм і створення сприятливого освітнього середовища. Це підхід, що сприяє розвитку не лише дітей з ООП, а й суспільства в цілому,

оскільки формує культуру толерантності, взаєморозуміння та поваги до індивідуальних особливостей кожної людини (Д. Шульженко, 2005).

Андреа Вільямс (Австралія) пропонує більш інтегрований підхід до інклюзивної освіти, в якому акцент робиться на співпраці між усіма учасниками навчального процесу: вчителями, асистентами, соціальними працівниками та батьками. Вона вважає, що асистент вчителя повинен не лише активно допомагати вчителю у плануванні уроків та адаптації матеріалів, але й бути тим, хто організовує зворотний зв'язок між всіма сторонами, що працюють із дитиною. Вільямс наголошує на тому, що успішна інклюзія неможлива без тісної співпраці між фахівцями, які мають різні навички та знання, і це дозволяє створити найбільш ефективне середовище для учнів з ООП.

Розробка та впровадження програми підвищення кваліфікації асистентів вчителів є важливим етапом для забезпечення ефективної співпраці між освітнім закладом і родинами дітей з особливими освітніми потребами. Асистенти вчителів виконують ключову роль у наданні підтримки дітям та взаємодії з їхніми батьками, тому важливо, щоб вони мали необхідні знання та навички для конструктивної комунікації з батьками та допомоги в розвитку дітей. Програма підвищення кваліфікації має на меті удосконалення професійних навичок асистентів, створення умов для ефективної співпраці, а також підвищення загального рівня освіти та соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

Перед розробкою програми важливо провести оцінку поточного рівня кваліфікації асистентів вчителів. Це включає аналіз їхніх знань і вмінь у наступних сферах:

1. Основи психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами.
2. Методи ефективної комунікації з батьками та іншими членами освітнього процесу.
3. Особливості взаємодії з дітьми, що потребують корекційної допомоги.
4. Знання сучасних педагогічних методик і підходів до роботи з дітьми, які мають різні освітні потреби.

Збір цієї інформації допоможе визначити ключові напрямки для розробки навчальних матеріалів та курсів для підвищення кваліфікації. Програма підвищення кваліфікації має охоплювати кілька важливих аспектів роботи асистента вчителя з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Важливо зазначити що треба підготувати асистентів до роботи з родинами, враховуючи психоемоційні та соціальні аспекти розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Асистенти повинні знати, як проводити психологічні консультації для батьків, як підтримати їх в процесі адаптації до нових умов навчання та як допомогти батькам зрозуміти специфіку розвитку їхніх дітей.

Успішна комунікація з батьками є основою ефективної співпраці. Асистенти повинні вміти налаштувати взаємодію з батьками, застосовуючи методи активного слухання, надання зворотного зв'язку, а також використання різноманітних форм комунікації (усна, письмова, електронна). Особливо важливим є вміння асистента зберігати нейтралітет та конструктивний підхід у складних ситуаціях (В. Барановська, 2018).

Асистенти повинні володіти знаннями і навичками для розробки та реалізації індивідуальних планів розвитку для дітей з особливими потребами. Вони мають навчитися працювати разом з батьками, виявляти потреби дитини і допомагати родині визначити стратегії підтримки та розвитку.

Цей напрямок передбачає регулярне навчання асистентів новим методам і технікам корекційного навчання. Важливо надавати асистентам вміння працювати з різними видами особливих освітніх потреб (фізичні, когнітивні, емоційні) і вміння адаптувати навчальний процес під специфіку кожної дитини.

Програма повинна бути розроблена таким чином, щоб забезпечити як теоретичні, так і практичні заняття для асистентів. Вона повинна включати:

1. **Теоретичні курси:** Основи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, методики комунікації з батьками, основи педагогічної психології, соціальна підтримка дітей.
2. **Практичні тренінги:** Розробка індивідуальних планів, кейс-стаді, рольові ігри для покращення комунікаційних навичок, створення програм підтримки для дітей та їхніх батьків.
3. **Модульне навчання:** Програма повинна бути організована у вигляді модулів, кожен з яких зосереджений на конкретних аспектах роботи, таких як соціальна адаптація, психологічна підтримка, робота з конкретними типами освітніх потреб.
4. **Аналіз конкретних ситуацій:** Важливо, щоб програма включала розбір реальних ситуацій, з

якими асистенти можуть стикатися у своїй практиці, а також обговорення успішних стратегій і методів.

Після розробки програми потрібно визначити механізми її впровадження. Це може включати організацію тренінгів для асистентів вчителів, що проходитимуть періодично, а також залучення фахівців (психологів, соціальних педагогів), які будуть здійснювати супровід навчання. Важливою складовою є оцінка ефективності програми, яка може проводитись через анкетування, співбесіди з асистентами та моніторинг змін у якості роботи з батьками (О. Гаврилюк, 2017).

Оцінка ефективності програми є важливим етапом її впровадження. Це може включати збирання відгуків від учасників, спостереження за їх роботою з батьками після завершення навчання та оцінку змін у взаємодії між асистентами та батьками. Важливо забезпечити постійну підтримку та можливість додаткового навчання для вдосконалення професійних навичок.

Розробка та впровадження програми підвищення кваліфікації асистентів вчителів щодо роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами є необхідним кроком для забезпечення ефективної підтримки в освітньому процесі. Така програма дозволяє підвищити професіоналізм асистентів, створює умови для більш глибокої взаємодії з батьками та забезпечує кращу адаптацію дітей до навчального середовища.

Пропонуємо розглянути **програму підвищення кваліфікації асистентів вчителів щодо роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами**

Метою програми є підвищення професійної компетентності асистентів вчителів у роботі з батьками дітей з особливими освітніми потребами через набуття необхідних знань, навичок і стратегій для ефективної комунікації та підтримки батьків у навчально-виховному процесі.

Цільова аудиторія: асистенти вчителів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітніх навчальних закладів.

Структура програми: програма складається з 4 основних модулів, кожен з яких має на меті розвиток конкретних компетенцій у роботі асистентів з батьками дітей з особливими освітніми потребами.

Модуль 1: Вступ до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами

Тривалість: 8 академічних годин

Мета: Оволодіння основними знаннями щодо психологічних і педагогічних аспектів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Зміст:

1. Визначення поняття «особливі освітні потреби»: які діти мають особливі освітні потреби (з порушеннями розвитку, аутизм, інтелектуальні порушення тощо).
2. Основні психологічні та соціальні характеристики дітей з особливими освітніми потребами.
3. Роль асистента в процесі навчання та соціалізації таких дітей.
4. Важливість інклюзивної освіти та принципи інклюзивного підходу.

Форми навчання:

- Лекції та презентації.
- Обговорення кейсів із реальної практики.
- Групова робота та дискусії.

Модуль 2: Психологічні аспекти взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами

Тривалість: 10 академічних годин

Мета: Оволодіння навичками психологічної підтримки батьків дітей з особливими освітніми потребами та розвиток ефективних комунікаційних стратегій.

Зміст:

1. Психологічні проблеми батьків, які мають дітей з особливими освітніми потребами: емоційна напруга, тривожність, почуття провини.
2. Визначення потреб батьків у підтримці та створення сприятливого середовища для комунікації.
3. Методи активного слухання та конструктивної комунікації з батьками.
4. Психологічна підтримка батьків у процесі навчання дітей з особливими освітніми потребами.
5. Робота з батьками у кризових ситуаціях (діагноз, труднощі адаптації дитини тощо).

Форми навчання:

- Тренінги з психологічного супроводу.
- Рольові ігри для відпрацювання реальних ситуацій.
- Індивідуальні консультації з психологами.

Модуль 3: Стратегії та методи взаємодії з батьками дітей з особливими освітніми потребами

Тривалість: 12 академічних годин

Мета: Ознайомлення з ефективними стратегіями взаємодії з батьками для покращення освітнього процесу та соціалізації дітей.

Зміст:

1. Визначення потреб дітей з особливими освітніми потребами в освітньому процесі та розробка індивідуальних планів.
2. Методи і стратегії навчання дітей з особливими освітніми потребами (адаптивні методи, диференційоване навчання).
3. Комунікаційні стратегії для ефективної співпраці з батьками: регулярні зустрічі, інформаційні листи, консультації.
4. Організація індивідуальних і групових зустрічей з батьками.
5. Як залучати батьків до освітнього процесу і підтримувати їх активну участь у розвитку дитини.

Форми навчання:

- Семінари та тренінги.
- Створення практичних планів взаємодії з батьками.
- Моделювання ситуацій: рольові ігри для відпрацювання комунікаційних стратегій.
- Обговорення кейсів.

Модуль 4: Оцінка ефективності взаємодії та підвищення кваліфікації

Тривалість: 6 академічних годин

Мета: Оцінка ефективності взаємодії асистентів з батьками та визначення шляхів для подальшого розвитку кваліфікації.

Зміст:

1. Оцінка ефективності взаємодії асистента з батьками дітей з особливими освітніми потребами: методи моніторингу і збору зворотного зв’язку.
2. Оцінка розвитку дитини на основі індивідуальних освітніх планів.
3. Пошук нових методів і підходів для підвищення кваліфікації асистентів.
4. Підготовка до постійного професійного розвитку через участь у тренінгах, семінарах та консультаціях.
5. Визначення потреб у подальшому навчанні та розвитку асистентів.

Форми навчання:

- Обговорення результатів взаємодії через зворотний зв'язок.
- Створення індивідуальних планів розвитку для кожного асистента.
- Оцінка прогресу за допомогою анкетування та тестування.

Заключний етап програми

Тривалість: 4 академічні години

Мета: Підведення підсумків навчання та сертифікація учасників.

Зміст:

- Підсумкова атестація: тестування за результатами вивчених матеріалів, підготовка практичного проекту або кейс-аналізу.
- Здача сертифікаційного іспиту.
- Оцінка ефективності навчання та надання сертифікатів про проходження програми підвищення кваліфікації.

Форма навчання:

1. **Дистанційне навчання:** Для асистентів, які працюють у віддалених регіонах або мають обмежений доступ до навчальних закладів.
2. **Очні заняття:** Проводяться у вигляді тренінгів, семінарів та індивідуальних консультацій.
3. **Вебінари та онлайн-курси:** Регулярні вебінари для обміну досвідом між асистентами з різних регіонів.

Детальна структура занять для програми підвищення кваліфікації асистентів вчителів щодо роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами:

Модуль	Тема	Зміст	Форма навчання	Тривалість
Модуль 1: Вступ до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами	Визначення особливих освітніх потреб дітей	Огляд категорій дітей з особливими освітніми потребами (аутизм, синдром Дауна, порушення розвитку тощо).	Лекції, презентації, групові обговорення, аналіз випадків.	8 годин
	Психологічні та соціальні характеристики дітей з особливими потребами	Розгляд психологічних особливостей та потреб дітей з ООП.	Тренінг, практичні завдання.	3 години
	Роль асистента в інклюзивній освіті	Визначення ролі асистента в навчально-виховному процесі.	Дискусії, групові завдання, аналіз реальних ситуацій.	3 години
Модуль 2: Психологічні аспекти взаємодії з батьками	Психологічні проблеми батьків дітей з особливими освітніми потребами	Оцінка емоційного стану батьків, підтримка їхніх психологічних потреб.	Лекції, тренінги, ролеві ігри, обговорення кейсів.	10 годин
	Методи активного слухання і конструктивної комунікації з батьками	Навчання ефективним методам комунікації: слухання, питання, відкрита бесіда.	Тренінги, ролеві ігри, дискусії, аналіз практичних ситуацій.	5 годин
	Психологічна підтримка батьків в освітньому процесі	Розгляд методів надання психологічної підтримки в ситуаціях навчання.	Практичні заняття, аналіз психологічних проблем і рішень.	5 годин
Модуль 3: Стратегії та методи взаємодії з батьками	Визначення індивідуальних освітніх потреб дітей з ООП	Розробка індивідуальних планів розвитку для дітей з особливими потребами.	Практичні завдання, групові обговорення.	5 годин
	Методи навчання та адаптації для дітей з особливими потребами	Ознайомлення з методами диференційованого та адаптивного навчання.	Семінар, презентації, групова робота, обговорення методик.	5 годин
	Стратегії взаємодії з батьками для покращення навчального процесу	Як залучати батьків до активної участі в освітньому процесі дитини.	Тренінги, рольові ігри, обговорення ситуацій.	4 години
	Організація зустрічей і комунікація з батьками	Практичні навички організації індивідуальних та групових зустрічей.	Моделювання зустрічей, групові обговорення, тренінги.	5 годин
Модуль 4: Оцінка ефективності взаємодії та підвищення кваліфікації	Оцінка ефективності взаємодії асистента з батьками	Методи оцінки взаємодії з батьками та дітьми.	Тренінги, обговорення кейсів, практичні завдання.	3 години

	Розробка індивідуальних планів розвитку асистента	Визначення потреб у подальшому навчанні та розвитку асистента.	Практичні завдання, групова робота.	2 години
	Підсумкова атестація та сертифікація	Підсумковий тест, оцінка результатів навчання.	Тестування, індивідуальні консультації.	4 години
Загальна тривалість				**52 години**

Оцінка ефективності:

Програма повинна передбачати регулярну оцінку результатів навчання через моніторинг змін у професійному рівні асистентів (анкети, тести, зворотний зв'язок від батьків і дітей). Це дозволить коригувати навчальний процес і підтримувати високу якість підготовки.

Програма підвищення кваліфікації асистентів вчителів щодо роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами допоможе значно поліпшити взаємодію між педагогами, асистентами та батьками, що забезпечить кращі умови для навчання та соціалізації дітей.

Список використаних джерел:

1.Барановська В.С. (2018). Психологічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами. Київ: Логос, 214. **2.Гаврилюк О.В.** (2017). Особливості співпраці педагогів та батьків дітей з особливими потребами. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 301 с. **3. Шульженко Д. І.** (2005). Робота гувернера-психопедагога з корекції інтелектуальних та аутистичних порушень у дітей: навч.-метод. посіб. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 218 с. **4.Шульженко Д. І.** (2006). Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми, які страждають на аутизм. Методичні матеріали і завдання для самостійної роботи студентів спеціальності 6.010100. Дефектологія. Корекційна психопедагогіка (олігофренопедагогіка): навч. посіб. / Колесник І. П., Піонтковська Г. С. Кравець Н. П.; відп. ред. І. П. Колесник. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, С. 120–130. **5.Шульженко Д. І.** (2007). Корекційна роль педагога в сімейному вихованні розумово відсталих дітей. Питання догляду за особами з розумовою відсталістю в сучасній дефектології: навч. посіб. К.: ДІА, С. 7–28**. 6. Шульженко Д. І.** (2007). Психолого-педагогічна підготовка дітей з інтелектуальною недостатністю, які вперше відвідують реабілітаційний заклад. Питання догляду за особами з розумовою відсталістю в сучасній дефектології: навч. посіб. К.: ДІА, С. 29–40. **7. Шульженко Д.І.** (2024). Освітньо-психологічна інтеграція (інклюзія) дітей із аутизмом : монографія (друге видання) Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, вид-во Хортицької національної академії, 448 с. ISBN 978-617-7929-13-9

References:

1. **Baranovska V.S.** (2018). PsihologIchna pIdtrimka dItey z osoblivimi osvItnImi potrebami. KiYiv: Logos, 214. [in Ukrainian]. **2. Gavrilyuk O.V.** (2017). OsoblivostI splvpratsI pedagogIv ta batkIv dItey z osoblivimi potrebami. LvIv: VidavnitstvoLvIvskoYi polItehnIki, 301 s. [in Ukrainian]. **3. Shulzhenko D. I.** (2005). Robota guvernera-psihopedagoga z korektsIYi Intelektualnih ta autistichnih porushen u dItey: navch.-metod. posIb. K.: NPU Im. M. P. Dragomanova, 218 s. [in Ukrainian]. **4.Shulzhenko D. I.** (2006). OsoblivostI korektsIyno-vihovnoYi roboti z dItmi, yakI strazhdayut na autizm. MetodichnI materIali I zavdannya dIya samostIynoYi roboti studentIv spetsIalnostI 6.010100. Defektologlya. Korektsiyna psihopedagogIka (ollgofrenopedagogIka): navch. posIb. / Kolesnik I. P., PIontkovska G. S. Kravets N. P.; vIdp. red. I. P. Kolesnik. – K.: NPU Im. M. P. Dragomanova, S. 120–130. [in Ukrainian]. **5.Shulzhenko D. I.** (2007). Korektsiyna rol pedagoga v sImeynomu vihovannI rozumovo vIdstalih dItey. Pitannya doglyadu za osobami z rozumovoyu vIdstallstyu v suchasnIy defektologIYi: navch. posIb. K.: DIA, S. 7–28**.** [in Ukrainian]. **6. Shulzhenko D. I.** (2007). Psihologo-pedagogIchna pIdgotovka dItey z Intelektualnoyu nedostatnIstyu, yakI vpershe vIdvIduyut reabIlItatsIyniy zaklad. Pitannya doglyadu za osobami z rozumovoyu vIdstallstyu v suchasnIy defektologIYi: navch. posIb. K.: DIA, S. 29–40. [in Ukrainian]. **7. Shulzhenko D.I.** (2024). OsvItno-psihologIchna Integratslya (Inklyuzlya) dItey Iz autizmom : monografIya (druge vidannya) KiYiv : UDU ImenI Mihayla Dragomanova, vid-vo HortitskoYi natsIonalnoYi akademIYi, 448 s. ISBN 978-617-7929-13-9.[in Ukrainian].

SABADASH K. TEACHER ASSISTANT TRAINING PROGRAM FOR INCLUSIVE EDUCATION.

The article deals with the development and implementation of the author's training program for teachers working in inclusive education. The author emphasizes the need to form professional competencies of a teacher's assistant during developmental and correctional work with children with psychophysical disorders. The developed program consists of theoretical courses, practical trainings, modular training, analysis of specific situations and improvement of skills and abilities to work with children. The modules that make up the in-service training program in

their content and organizational structure cover the necessary topics that teacher assistants should know, such as the etiology and pathogenesis of the disease that led to the structure of disorders in the speech and cognitive spheres.

The psychological problems of parents of children with special educational needs are revealed, their emotional state is assessed, strategies, forms and technologies of working with them are identified. Particular attention is paid to psychological support for parents who have children with psychophysical disorders.

The strategies and methods of interaction with parents are identified, which are not only informational but also psychotherapeutic in nature. The motivational, discussion, educational, and regulatory components of the process of acquiring competencies by parents in relation to their children are presented.

It is noted that the experimental program can be implemented in the practice of training specialists to work with families and teachers in an inclusive form of education.

Keywords: inclusive education, improvement program, children with special educational needs.

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2025.48.33
УДК 376-056.26/.3-053.4:[159.943.7:316.776]-043.83

Д.І. Шульженко
dinashulzhenko@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-8943-497X
Н.В. Возчикова
natasha.vozchicova@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-0900-4417

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДКОМУНІКАТИВНИХ ТА БАЗОВИХ КОМУНІКАТИВНИХ ВМІНЬ І НАВИЧОК У ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ З УСКЛАДНЕННЯМИ РОЗВИТКУ

У статті представлено матеріали формування передкомунікативних та базових комунікативних вмінь і навичок у дітей раннього віку з ускладненнями розвитку як складової ефективної роботи з превентивної корекції, компенсації і попередження вторинних порушень у розвитку. З урахуванням результатів теоретичного аналізу досліджень у галузі спеціальної педагогіки, спеціальної психології, логопсихології зокрема, встановлено, що понятійно-категоріальний апарат сучасної спеціальної освіти не достатньо повно інтерпретує дизонтогенетичні особливості нервово-психічного розвитку дітей віком від народження до трьох років, дефіцитарність розвитку яких з часом може набувати більш складного характеру. Відповідно до особливостей та загальних закономірностей психічного розвитку дітей раннього віку з нормотиповим розвитком та специфічних особливостей мовленнєвого дизонтогенезу дітей з ускладненнями розвитку розроблено схему-модель та методику формування передкомунікативних та базових комунікативних вмінь і навичок у дітей раннього віку.

Ключові слова: комунікація, передкомунікативні навички, базові комунікативні вміння і навички, діти раннього віку, ускладнення у розвитку, дизонтогенез нервово-психічного розвитку, корекційно-розвитковий супровід.

Постановка проблеми. У світлі сучасних міжнародних та вітчизняних тенденцій до вивчення дизонтогенезу дітей раннього віку, питань адекватної диференційованої підтримки та корекції, актуальною стає проблема вивчення порушень комунікативно-мовленнєвого розвитку на підготовчому та переддошкільному етапах первісного оволодіння мовленнєвими вміннями і навичками.

Очевидним є той факт, що діти раннього віку знаходяться поза увагою центрів комплексної реабілітації та інклюзивно-ресурсних центрів, оскільки переважно спостерігаються в дитячих поліклініках, де, нажаль, не передбачено поглибленої психолого-педагогічної діагностики і комплексної логопедичної реабілітації. Отже, поза увагою закладів, що надають послуги з логопедичної та психолого-педагогічної корекції залишаються діти раннього віку з різними клінічними синдромами: гіпо- і гіперзбудливістю, гіпертензійно-гідроцефальним синдромом, церебрастенічним синдромом, синдромом мінімальної мозкової дисфункції тощо. Тобто діти, для яких характерними є різні затримки та порушення комунікативно-мовленнєвого розвитку.

Вищезазначене зумовлює актуальність розробки діагностичних і корекційно-розвиткових методик та їх упровадження в систему закладів дошкільної освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням, центрів ранньої соціальної реабілітації, центрів (відділень) комплексної реабілітації дітей з інвалідністю та дітей, які належать до групи ризику щодо отримання інвалідності, центрів раннього